

Normy — obowiązują czy też nie?

Do końca 1993 r. wszystkie Polskie Normy oraz Normy Branżowe były ustanawiane, jako normy powszechnie obowiązujące. Ten system normalizacyjny został zmieniony 1 stycznia 1994 r. ustawą z 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji. Ustawa wprowadziła zasadę, że **Polskie Normy nie są obowiązujące**, o ile nie są one **powołane** w ustawach lub nie zostały **wskazane** przez właściwych ministrów w drodze rozporządzeń do obowiązkowego stosowania.

Obowiązek stosowania Polskich Norm ministrowie powinni nakładać na te normy, które dotyczą wymagań związanych, w szczególności z ochroną życia, zdrowia, mienia, bezpieczeństwa pracy i użytkowania, czy też ochrony środowiska, a więc zbieżnych z tzw. wymaganiami podstawowymi określonymi dokumentami Unii Europejskiej. Takie podejście do norm zapewniało ich zgodność z normatywnymi aktami prawnymi wydawanymi przez organa władzy, przede wszystkim z aktami wdrażającymi dyrektywy unijne (dla budownictwa jest to dyrektywa Rady z 21 grudnia 1988 r. nr 89/106/EWG w sprawie zbliżenia ustaw i aktów wykonawczych państw członkowskich dotyczących wyrobów budowlanych).

Pierwszym aktem prawnym było rozporządzenie ministra gospodarki przestrzennej i budownictwa z 21 czerwca 1994 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm z zakresu budownictwa, gospodarki przestrzennej i komunalnej oraz geodezji i kartografii (Dz.U. nr 84/94, poz. 387).

W ciągu ośmiu lat, a więc do 2002 r., rozporządzenie to było zmieniane wielokrotnie, przez kolejnych ministrów odpowiedzialnych na przestrzeni tych lat za budownictwo. W ramach tych zmian aktualizowano wykazy norm **wskazanych** do obowiązkowego stosowania, zgodnie z aktualnym katalogiem Polskich Norm Polskiego Komitetu Normalizacyjnego, a także usuwano z wykazu te normy, które wprowadzono w międzyczasie – w formie **powołania** – do przepisów techniczno-budowlanych. Przyjęto zasadę, że usuwanie Polskich Norm z wykazu norm do obowiązkowego stosowania następować może jedynie pod warunkiem wprowadzenia odpowiednich uzupełnień i zmian w ustawie *Prawo budowlane* oraz przepisach techniczno-budowlanych wydanych na jego podstawie. Założono trzy możliwe sposoby wprowadzania tych uzupełnień i zmian, a mianowicie:

- przeniesienie postanowień normalizacyjnych do przepisów techniczno-budowlanych
- wskazanie Polskiej Normy, jako podstawowej, ale nie jedynej możliwości zapewniającej spełnienie wymagań określonych w tych przepisach
- przywołanie przedmiotowo-zakresowe Polskiej Normy lub podanie jej pełnego tytułu i numeru, jako jedyne ustalenia technicznego.

Z początkowej – zgodnie z rozporządzeniem z 21 czerwca 1994 r. – liczby norm wskazanych do obowiązkowego stosowania wynoszącej ok. 258, wykaz – rozporządzeniem z 3 kwietnia 2001 r. – został zredukowany do liczby 84 norm.

Ten sposób redukcji liczby Polskich Norm znajdujących się w wykazie do obowiązkowego stosowania pozwalał także na stopniowe przygotowanie środowiska budowlanego do całkowitej likwidacji tego wykazu norm, a więc wprowadzenia systemu normalizacji dobrowolnej. Ostatecznie, rozporządzeniem ministra infrastruktury z 12 września 2002 r. *zmieniającym rozporządzenie w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm dla budownictwa* (Dz.U. nr 156/02 poz. 1304), z dniem 15 grud-

nia 2002 r. **wykaz Polskich Norm obowiązkowych dla budownictwa został zlikwidowany**.

Można powiedzieć, że z dniem 16 grudnia 2002 r. znaleźliśmy się w całkowicie nowej rzeczywistości. Dzień ten nie był jednak datą przypadkową. Był on zarazem zbieżny z faktem, że od tego dnia zaczęło obowiązywać nowe rozporządzenie ministra infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. nr 75/02, poz. 690), w którym wykorzystano w szerokim zakresie możliwość powoływania Polskich Norm.

Znowelizowane warunki techniczne przywołują Polskie Normy nie w sposób ogólny, odnoszący się do całego zbioru norm, lecz występujące tam powołania są na tyle skonkretyzowane, że umożliwiają identyfikację właściwej normy. W przypadku grupy norm identyfikacja może jednak nastęrczać pewnych trudności. W przywołaniach nie podaje się numeru, ani tytułu normy, lecz tematykę omawianego zagadnienia, zbieżną z tytułem normy lub – w przypadku grupy norm – z zagadnieniami objętymi tymi normami; spełnienie wymagań normalizacyjnych jest podstawą spełnienia wymagań danego przepisu budowlanego. Odwołania do Polskich Norm obejmują zarówno normy znajdujące się w dotychczasowym zbiorze norm wprowadzonych do obowiązkowego stosowania, jak i wykraczają poza ten zbiór. Przywołania obejmują, przede wszystkim, normy odnoszące się do projektowania konstrukcyjnego, ochrony przeciwpożarowej i cieplnej, jak i odnoszące się do instalacji sanitarnych i elektrycznych. Bezpośrednio zidentyfikować można około 135 Polskich Norm „do stosowania”. Biorąc pod uwagę normy związane (występują one na ogół w każdej z norm) liczba norm przywołanych do stosowania w warunkach technicznych jest znacznie wyższa, a tematycznie mogą to być również normy klasyfikacyjne, normy terminologiczne, czy też normy odnoszące się do badań i normy na wyroby, nie przywołane bezpośrednio.

Jeżeli chodzi o te ostatnie grupy norm, to normy wyrobu, jak i normy na badania są przywołane praktycznie do stosowania poprzez art. 10 ustawy *Prawo budowlane* wprowadzający obowiązkowo atestację wyrobów budowlanych, jako podstawę ich swobodnego obrotu i stosowania. Artykuł ten mówi, że:

„...Dopuszczone do obrotu i powszechnego stosowania w budownictwie są **wyroby budowlane**, właściwie oznaczone, dla których zgodnie z odrębnymi przepisami:

- a) wydano certyfikat na znak bezpieczeństwa, wskazujący, że zapewniono zgodność z kryteriami technicznymi określonymi na podstawie Polskich Norm, aprobat technicznych oraz właściwych przepisów i dokumentów technicznych – w odniesieniu do wyrobów podlegających tej certyfikacji,
- b) dokonano oceny zgodności i wydano certyfikat zgodności lub deklarację zgodności z Polską Normą lub aprobatą techniczną – w odniesieniu do wyrobów nie objętych certyfikacją określoną w lit. a, mających istotny wpływ na spełnienie co najmniej jednego z wymagań podstawowych.”

Zasady postępowania są szczegółowo regulowane rozporządzeniami wykonawczymi do ust. 4 art. 10 *Prawa budowlanego*. Są to następujące rozporządzenia:

- rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z 31 lipca 1998 r. w sprawie systemów oceny zgodności, wzoru deklaracji zgodności oraz sposobu znakowania wyrobów budowlanych dopuszczonych do obrotu i powszechnego stosowania w budownictwie (Dz.U. nr 113/98, poz. 728)
- rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z 5 sierpnia 1998 r. w sprawie aprobat i kryteriów technicznych oraz jednostkowego stosowania wyrobów budowlanych (Dz.U. nr 107/98, poz. 679).

Wprowadzanie do obrotu i powszechnego stosowania w budownictwie wyrobów budowlanych z pominięciem obowiązujących przepisów prawnych jest traktowane jak czyn karalny. Prawo budowlane w rozdziale 9 formułującym przepisy karne mówi w art. 91 ust. 2:

„Kto wprowadza do obrotu lub przy wykonywaniu robót budowlanych stosuje wyroby budowlane niedopuszczone do obrotu i stosowania w budownictwie, naruszając przepisy art. 10, podlega karze grzywny do 100 000 zł”.

Wszystkie powyżej opisane działania, tzn. powoływanie się na Polskie Normy w przepisach techniczno-budowlanych, prowadzą do szerokiego wykorzystywania zbioru Polskich Norm poprzez traktowanie ich jako elementu wiedzy technicznej. Jest oczywiste, że działalność normalizacyjna jest uzupełnieniem i istotnym elementem wspomagającym przepisy techniczne. Normy należy traktować jako narzędzie prowadzące – poprzez ich harmonizację w skali europejskiej i międzynarodowej – do ujednoczenia rynku, a więc usuwania barier w procesie budowlanym i obrocie towarowym. Działania te są zgodnie z postanowieniami obowiązującej od 1 stycznia 2003 r. ustawy o normalizacji (ustawa z 12 września 2002 r., Dz.U. nr 169/02 poz. 1386), art. 5 ust. 3 tej ustawy stanowi, że „Stosowanie Polskich Norm jest dobrowolne”, a art. 5 ust. 4 stanowi, że „Polskie Normy mogą być powoływane w przepisach prawnych po ich opublikowaniu w języku polskim”.

Należy ponadto zwrócić uwagę, że jako normy do stosowania mogą być powołane jedynie te dokumenty, które są wydane w języku polskim, a zgodnie z art. 5 ust. 1 muszą być „przyjęte w drodze konsensu i zatwierdzone przez krajową jednostkę normalizacyjną, powszechnie dostępne...”. Powszechna dostępność oznacza w praktyce, że norma musi być wydrukowana i udostępniona do zakupu bez ograniczeń.

Jako przykład ilustrujący powołanie w warunkach technicznych norm do stosowania, wymienić można Polską Normę PN-B-03264: 2002 „Konstrukcje betonowe, żelbetowe i sprężone. Obliczenia statyczne i projektowanie”, jak i normę PN-EN 206-1: 2000 „Beton – Część 1: Wymagania, właściwości, produkcja i zgodność”. Powołane „do stosowania” tych norm wynika zarówno z ustawy – Prawo budowlane (art. 10), jak i z § 204 ust. 4 obowiązujących od 16 grudnia 2002 r. warunków technicznych, który mówi, że: „Warunki bezpieczeństwa konstrukcji... uznaje się za spełnione, jeżeli konstrukcja ta odpowiada Polskim Normom dotyczącym projektowania i obliczania konstrukcji”. Beton towarowy, czy też wytwarzane w zakładach elementy betonowe prefabrykowane, są wyrobami budowlanymi i podlegają regulacjom art. 10 Prawa budowlanego. Istotnym jednak elementem tych rozważań - biorąc pod uwagę, że do zbioru Polskich Norm wprowadzona jest dopiero część I normy PN-EN 206 – jest komplementarność norm dotyczących betonu. Dopóki nie ukażą się pozostałe części normy (oczywiście w języku polskim), a także ze względu na bardzo bogatą merytorycznie zawartość tej normy, jej stosowanie może być ograniczone. Istnieje np. możliwość selektywnego (częściowego) przywoływania przez projektanta normy betonowej, który może przyjąć w projekcie budowlanym założenie, że zaprojektowana przez niego

konstrukcja (lub prefabrykat) spełni tylko wtedy wymagania podstawowe, jeżeli dostarczony na budowę beton towarowy wykonany zostanie i ułożony w konstrukcji według wskazanych przez niego zasad normalizacyjnych. Taki sposób powołania przez projektanta normy musi być honorowany w dalszych etapach procesu budowlanego. Ten przykładowy sposób dobrowolnego korzystania z normy betonowej dotyczy oczywiście wszystkich Polskich Norm.

Należy jednak zwrócić uwagę, że jeśli chodzi o projektowanie związane z bezpieczeństwem konstrukcji, a więc również dotyczy to projektowania prefabrykowanych elementów betonowych, to zapis ww. ustępu 4 § 204 nie narzuca projektantowi korzystania jedynie z wiedzy technicznej zawartej w Polskich Normach. Projektant ma pewną dowolność w projektowaniu, ale pod warunkiem wykazania, że przyjęte rozwiązania projektowe zapewniają w inny sposób spełnienie wymagań podstawowych określonych w art. 5 ustawy Prawo budowlane. Teoretycznie, i zgodnie z prawem, jest to oczywiście możliwe, ale praktycznie trudne – bo wymagające dodatkowych studiów, czy też prac badawczych, wykazujących w sposób kompleksowy, że zaprojektowana przez projektanta konstrukcja jest zgodna z wymaganiami podstawowymi niekoniecznie poprzez bezpośrednie spełnienie wymagań zawartych w istniejących już Polskich Normach. Łatwiejsza i praktyczniejsza jest więc droga pełnego korzystania ze źródła wiedzy, jakie tworzą normy, co gwarantuje spełnienie wymaganych od konstrukcji budynków warunków zapewniających nieprzekroczenie stanów granicznych nośności oraz stanów granicznych przydatności do użytkowania w każdym elemencie budynku, jak i w całej jego konstrukcji.

Podsumowując należy stwierdzić, że rozsądne, a więc bezpieczne działanie w obszarze budownictwa nie jest możliwe bez obszernego korzystania ze zbioru Polskich Norm publikowanych w aktualnym katalogu Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. Te dokumenty normatywne stanowią uznaną regułę techniczną, odzwierciedlającą w pełni aktualny stan wiedzy technicznej, sprawdzonej w praktyce. Poprzez powiązania z normalizacją międzynarodową (normy PN-ISO, PN-EN, PN-IEC) Polskie Normy wprowadzają równocześnie wymagania w zakresie bezpieczeństwa i jakości na najwyższym światowym poziomie. Możliwe jest także, w uzasadnionych przypadkach – np. gdy przedsięwzięcie inwestycyjne dotyczy przebudowy budynków istniejących, a więc gdy mamy do czynienia z przypadkami projektowania z zastosowaniem starych norm – stosowanie Polskich Norm archiwalnych, tzn. tych, które zostały wycofane z aktualnego zbioru, ale wówczas należy mieć pełną świadomość, że wyłączenie przez PKN tych norm ze zbioru oznacza merytoryczną dezaktualizację zawartych w nich postanowień normalizacyjnych lub też sprzeczność z nowo ustanowionymi normami. Teraz, gdy stosowanie norm jest całkowicie dobrowolne, „odpowiedzialność” za korzystanie z norm nieaktualnych przechodzi na stronę korzystających z tych norm. Na ogół przypadki takie będą występowały w opracowaniach ekspertów i rzeczoznawców budowlanych.

Praktycznie więc biorąc, odejście z dniem 16 grudnia 2002 r. od wykazu norm do obowiązkowego stosowania, nie może oznaczać rezygnacji z Polskich Norm jako dokumentów stosowanych w budownictwie. Na każdym etapie procesu budowlanego, gdzie występują umowy pomiędzy uczestnikami tego procesu należy szeroko wprowadzać Polskie Normy, czyniąc je w ten sposób normami powołanymi „do stosowania”. Wskazane jest, aby w umowach dwustronnych pomiędzy uczestnikami procesu budowlanego wprowadzać zapisy, które doprowadzą do stosowania Polskich Norm jako źródła wiedzy technicznej zapewniającej właściwy poziom bezpieczeństwa i jakości w budownictwie.

dr inż. Andrzej Pogorzelski
Ministerstwo Infrastruktury